

ČESTICE

1. Uvod

Hrvatske se suvremene gramatike, one koje spominju čestice kao vrstu riječi, u načelu podudaraju u definiciji naziva čestice, ali se primjeri koje donose u znatnoj mjeri razlikuju te otvaraju mnoga pitanja. S obzirom na to prvo je pitanje povezano s česticama u pripremi abecedarija bilo što ćemo u *Mrežniku* smatrati česticama, odnosno koje ćemo jedinice u rječniku označiti kao čestice – oznakom *čest.* Uz naziv *čestica* u hrvatskim se gramatikama upotrebljavaju i nazivi *riječca* i *partikula*. Naziv je *partikula* internacionalizam, a domaćemu nazivu *čestica* daje se prednost u gramatičkomu nazivlju pred nazivom *riječca* zbog veće potvrđenosti.¹⁶³

Čestice se u suvremenim hrvatskim tradicionalnim gramatikama u pravilu navode kao vrsta riječi i definiraju kao „nepromjenjive riječi koje služe za oblikovanje ili preoblikovanje rečeničnoga ustrojstva, za isticanje ili davanje drugačijega značenja pojedinim riječima, a služe i za subjektivno-modalnu ocjenu rečenice kao cjeline.” (Babić i dr. 1991: 735), „riječi koje iskazuju stav govornika prema onome o čemu govori, s obzirom na njegovo znanje, želje i osjećanja.” (Barić i dr. 1997: 282), „nepromjenjiva vrsta riječi kojom oblikujemo cijelu rečenicu ili dio rečenice.” (Ham 2002: 103), „nepromjenjive riječi koje služe za oblikovanje ili preoblikovanje rečeničnoga sadržaja.” (Hudeček i Mihaljević 2019: 140), „Riječi koje služe za oblikovanje ili preoblikovanje rečeničnoga ustrojstva i za davanje drugačijega značenja pojedinim riječima.” (Težak i Babić 2004: 165 – 166)). Čestice se redovito navode, sa sličnim ili istim definicijama, kao vrsta riječi i u osnovnoškolskim i srednjoškolskim udžbenicima.

Iako su definicije u navedenim gramatikama razmjerno usklađene, u njih se mogu uklopiti i riječi drugih vrsta, ponajprije neki prilozi (oni s modalnom funkcijom), te ne iznenađuje što primjeri čestica koji se navode u poglavljima o česticama otvaraju mnoge dvojbe. Za neke riječi u gotovo svim navedenim gramatikama postoji suglasnost o tome da je riječ o česticama. To su *da, ne, zar, li, bar, baš, čak, evo, eto, eno, god, neka, put i puta*. Međutim, u mnogim se gramatikama navodi u poglavlju o česticama i niz riječ poput *dabome, dakako, dašta, doista, zaista, nesumnjivo, nedvojbeno, neosporno, sigurno, jamačno, vjerojatno, zacijelo, naravno, navodno, možda, valjda, međutim,*

¹⁶³ U *Jezikoslovnome korpusu* naziv *čestica* potvrđen je 1174 puta, a naziv *riječca* 45; internacionalizam *partikula* potvrđen je 131 put. I u bazi *Struni*, u koju su nazivi uneseni iz baze *Hrvatskoga jezikoslovnog nazivlja – Jene*, naziv je *čestica* preporučeni naziv, a nazivi *riječca* i *partikula* dopušteni nazivi, <http://struna.ihj.hr/naziv/cestica/51042/#naziv>.

naprotiv, jednostavno, štovitiše, također, upravo... (Babić i dr. 1991: 735), *doista, gotovo, istina, možda, naravno, nekako, potpuno, sasvim, sigurno, skoro, vjerojatno, veoma, vrlo, zaista* „i mnoge druge.” (Barić i dr. 1997: 282), *de, hajde; daj, dajte, na (nate)* ‘izvoli, izvolite’, *de (dede, deder, dedera; dete, dederte)* (Raguž 1997: 227).

Ne spominju se u svim gramatikama čestice kao vrsta riječi. Primjerice, Brabec, Hraste i Živković (1970.) ne navode čestice kao vrstu riječi – njima su nepromjenjive riječi prilozi, veznici, prijedlozi i usklici (njihov je naziv *uzvici*). Priloge definiraju kao „nepromjenjive riječi kojima određujemo mjesto, vrijeme, način i uzrok. Oni odgovaraju na pitanja: gdje? kamo? kuda? dokle? odakle? kada? otkada? koliko? kako? zašto?”, ali odmah nakon te definicije pišu: „Ima i priloga koji ne odgovaraju na ta pitanja i nemaju nijedno od rečena četiri značenja. Takvi su prilozi *bar, baš, čak, evo, eto, eno, gotovo, jedva, još, možda, samo, također, tobože, već* i drugi.” (Brabec, Hraste i Živković: 1970: 153) te tako dijelom premošćuju (svrstavajući *bar, baš, čak, evo, eto, eno, još* u priloge) najčešću dvojbu povezanu s česticama kao vrstom riječi: kako ih razlikovati od priloga. Dakle, oni i neke riječi koje ostale spomenute gramatike navode kao čestice podvode pod priloge, ali nejasnim ostaje znači li to da i riječi poput *da, ne, zar, li* smatraju prilozima jer ih u gramatici ne spominju ni pod jednom vrstom riječi.

U *Gramatici hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta* (Silić i Pranjković 2005.) u poglavlju o morfologiji obrađuju se samo promjenjive riječi. Naziv *čestice* spominje se u poglavlju o sintaksi te se čestice dijele na nesamostalne i samostalne. Iz tablice u kojoj se navode nesamostalne i samostalne čestice jasno je da se naziv *čestica* u toj gramatici ne upotrebljava u značenju ‘vrsta riječi’¹⁶⁴ jer se na popisu, uz mnoge riječi koje se tradicionalno smatraju prilozima (*možda, vjerojatno, doista, zaista, stvarno, nesumnjivo, eventualno, uglavnom* itd.) ili usklikima (*hajde, de, deder, gle*), nalaze i višerječni izrazi, npr. *bilo (mu, vam) drago, čak i, zar ne, bez (ikakve) sumnje, na svu sreću* itd. U toj gramatici nema definicije čestica, ali se iz razredbe primjera može iščitati da se naziv *čestica* upotrebljava kako bi se označile riječi, bez obzira na to kojoj vrsti pripadaju, ali i izrazi, s modifikatorskom, intenzifikatorskom ili gradacijskom, poticajnom ili prezentativnom te modalnom funkcijom (prema tim se kategorijama čestice u toj gramatici i dijele).

¹⁶⁴ To nije novost u hrvatskoj gramatičkoj tradiciji: još Babukić (1854: 331) poglavlje o prijedlozima (*O predlogu (de praepositione)*) započinje rečenicom: „Predlozi su nesklanjave čestice.”, a u poglavlju o veznicima (1854: 339) daje ovu definiciju veznika: „Veznici su one oblične reči (Formwörter) iliti čestice (particulae), koje čele stavke uzaimno ili jedne s drugimi spajaju i u jedno vežu...” I drugi stariji gramatičari, primjerice Tkalčević (1859.), naziv *čestica* upotrebljavaju veoma neodređeno te njime označuju malu nepromjenjivu riječ. Čestice kao vrstu riječi također u svojoj gramatici ne spominje ni Maretić (1963.). I u *Jezikoslovnome korpusu* brojne su potvrde u kojima se nazivom *čestica* ne označuje riječ koja pripada određenoj vrsti, nego (mala) jezična jedinica, npr. u ovim primjerima prefiks, sufiks ili prilog: *Za tvorbu složenih glagola smatrao je bitnim nabrojiti čestice koje se predmeću jednostavnim glagolima, a pritom je izdvojio niz prefikasa.*; *Čestica -le očuvana je npr. u hvarskoj inačici priloga odotole u vremenskom značenju.*; *To se glagolsko vrijeme može također upotrebljavati s česticom sad/sada kao pravo sadašnje vrijeme.*

U nekim se gramatikama spominje i to da bi se u skladu s definicijom čestica i poštapalice mogle smatrati česticama (to npr. spominje Raguz iako ih on ne svrstava u čestice te Barić i dr.)¹⁶⁵, ali tu je očito da se, kao i kad se kao čestice navode dvorječni ili višerječni izrazi, miješa vrsta riječi s modalnom te pragmatičkom funkcijom, koje mogu imati riječi različitih vrsta i višerječne jedinice.

Da je naoko jednostavno pitanje svrstavanja riječi u vrste te razgraničavanje vrsta riječi jedno od složenijih gramatičkih pitanja, u velikoj se mjeri pokazuje i na primjeru čestica. U definiranju čestica te njihovu navođenju veoma se često (kao, primjerice, i kod veznika te prijedloga) brišu granice između vrste riječi i sintaktičke uloge riječi te se mnoge riječi, pa čak i izrazi¹⁶⁶, bez obzira na to što izraz nikako ne može pripadati vrsti riječi, navode u poglavlju o česticama zbog svoje modifikatorske funkcije ili stoga što je riječ o modalnim riječima. Međutim, funkciju modifikatora, a također i modalnih izraza mogu imati riječi različitih vrsta i višerječni izrazi, a također i oblici pojedinih promjenjivih riječi, pa bismo mogli kazati da su čestice u rečenici često modifikatori, ali nisu svi modifikatori nužno čestice, nego funkciju modifikatora mogu imati i riječi drugih vrsta te izrazi, a također da su neke čestice modalne riječi¹⁶⁷, ali pojam je modalnih riječi/izraza/pragmema mnogo širi od pojma čestica.¹⁶⁸ U jednoj od definicija

¹⁶⁵ I u Raguz (2010: 272). naziv *čestice* upotrebljava se u dvama značenjima: 1. 'vrsta riječi' („Među čestice se ubrajaju različite riječi koje ostaju izvan uobičajenih skupina vrsta riječi.”), 2. 'modalna jedinica/pragmem' („Po tome se onda među čestice ubrajaju i obični prilozi, pa i umetnute rečenice (*Vi ste, oprostite, pogriješili.*), zatim poštapalice (npr. *ovaj, znate itd.*)” te se sintaktička i pragmatička funkcija jezične jedinice poistovjećuje s vrstom riječi, čak bez obzira na to što je riječ o dvorječnim ili višerječnim jedinicama. I u Barić i dr. (1997: 282) miješa se vrsta riječi sa sintaktičkom i pragmatičkom funkcijom riječi i izraza. Među česticama navode se i poštapalice „*ovaj, onaj, čuj, kaže, vele, dragi moj i sl.*”, odnosno riječi koje su po vrsti zamjenice ili glagoli te višerječni izrazi.

¹⁶⁶ I u mnogim se znanstvenim radovima kao čestice navode i izrazi, npr: *Autor napominje da o toj vrsti pitanja u hrvatskim gramatikama ima najviše podataka: ona mogu biti uvedena česticama li, da, zar, je li, da li (autor dodaje opsku da toj složenoj čestici nema mjesta u biranijemu stilu i da se često smatra srbizmom), zar da. (Jezikoslovni korpus).*

¹⁶⁷ U bazi *Hrvatskoga jezikoslovnoga nazivlja – Jeni naziv modalni pragmem* definiran je kao „pragmem kojim se izražava odnos sudionika komunikacije prema sadržaju iskaza”, a u napomeni piše: „Modalnim pragmemima izražava se odnos slaganja ili neslaganja s izrečenim, a u službi takvih pragmea česti su prilozi i višerječni izrazi *naravno, svakako, jasno, upravo tako, nikako, nije baš tako, ma nije.*”

¹⁶⁸ O potrebi razlikovanja modalnih izraza i čestica kao vrste riječi piše i Weydt (2006: 206) te u raspravi o tome je li opravdano čestice smatrati zasebnom vrstom riječi zauzima gledište da su čestice vrsta riječi na isti način kao što su to npr. imenice ili glagoli: „By *particle* I understand a word class. That means that only single words, not clauses, are considered to be particles. Word groups like English *I mean, you know*, French *après tout, au fond, au total, c'est-à-dire, tout compte fait, je dirai que*, Spanish *por este motivo*, and Portuguese *de maneira que* are not particles, in spite of the undisputed fact that they can occupy the place of a particle, replace it, and be replaced by it. An analogy may help to point out what I mean and justify my claim. If linguists speak of nouns, they only mean nouns and not elements which can stand in the place of a noun. So, *that you come* is not a noun, even though it can stand for one. In the sentence *I know the answer, the answer* can be replaced by *that you come* or by *it*. Neither *that you come* nor *it*, however, is a noun.” Weyd zastupa mišljenje da je u slučaju čestica riječ o općoj jezičnoj kategoriji, ali postoje i drukčija mišljenja,

modalnosti (modalnost. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 31. 3. 2023. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=41450>>), stoji da se modalnost „na leksičkoj razini osobito često izražava modalnim česticama, npr. *vjerojatno, sigurno, nažalost, nasreću* i sl. (takve se riječi u nas u pravilu smatraju prilogima)”. Iz te je definicije, kao i iz drugih dosad navedenih (vidi 3. bilješku), vidljivo da se naziv *čestica* upotrebljava u različitim značenjima – i u gornjemu se navodu naziv *čestica* ne upotrebljava u značenju vrste riječi, nego u značenju (sintaktičke) jedinice kojom se izriče modalnost (primjeri iz 2. bilješke pokazuju i da se često u jezikoslovlju upotrebljava u općemu značenju (male) jezične jedinice, primjerice tvorbene (prefiksa ili sufiksa) ili priloga. Riječi *vjerojatno, sigurno, nažalost, nasreću* prilozi su, tako su označeni i u *Mrežniku*. Modalnost se, naravno, izriče (na leksičkoj razini) i izrazima poput *upravo tako*. Stoga bi trebalo u tradicionalnome gramatičkom nazivlju razlikovati modalne izraze/pragmeme od modalnih čestica i modalnih priloga jer pojam modalnoga izraza/pragmema 1. ne obuhvaća sve čestice (neke od njih imaju gramatičku ulogu, odnosno služe u tvorbi gramatičkih konstrukcija: imperativa, komparativa, pitanja...) 2. obuhvaća i riječi drugih vrsta riječi (veoma često i njihov oblik).

Možemo zaključiti da je u hrvatskim gramatikama i općenito jezikoslovnoj literaturi kad je riječ o česticama problem dijelom usporediv s onim o kojemu se govori u poglavlju o obradi veznika (vidi poglavlje *Veznici*), odnosno miješa se vrsta riječi sa sintaktičkom, ali kad je riječ o česticama i s pragmatičkom funkcijom koju ta riječ ima.¹⁶⁹ Zbog činjenica da nijedna od hrvatskih gramatika ne daje definiciju čestica koje ih dovoljno jasno razlučuje od riječi drugih vrsta, razložno je zapitati se o tome je li riječ o posebnoj vrsti riječi ili razmotriti rješenje koje nude Brabec, Hraste i Živković, koje je po svoj prilici nastalo stoga što nijedna od gramatika koja navodi čestice kao vrstu riječi ne daje definiciju koja bi ih dovoljno razlikovala od priloga te se čini točnom tvrdnja koja se katkad čuje u poučavanju da su čestice kratke riječi koje ne pripadaju nijednoj drugoj vrsti riječi.

Međutim, rječnik u načelu ne rješava temeljna gramatička pitanja, a *Mrežnik* je usto opći rječnik koji se oslanja na srednjoškolske nastavne programe, to jest rječnik koji kao ciljnoga korisnika svojega osnovnog modula ima srednjoškolski obrazovanoga izvornog govornika hrvatskoga jezika. Stoga smo, bez obzira na naznake promišljanja o utemeljenosti vrste riječi naziva *čestice*, implicitno danima u spomenutim dvjema gramatikama, ostali pri stajalištu da ćemo čestice kao vrstu riječi zadržati u *Mrežnikovu* opisu vrste riječi. Time smo otvorili novo pitanje o tome koje ćemo riječi u *Mrežniku* označiti oznakom *čest.* s obzirom na to da definicije čestica u gramatikama nisu dovoljno razlikovne u odnosu na definicije drugih vrsta riječi, osobito priloga.

npr. „Thus ‘particle’ is a cover term for items that do not fit easily into syntactic and semantic generalizations about language” (Zwicky 1985.)

¹⁶⁹ Kao što se u poglavljima o veznicima kao vrsti riječi u nekim gramatikama i većini udžbenika može npr. naći podatak da su npr. *s obzirom na to da, budući da, zato što* veznici (vrsta riječi) iako je jasno da izraz ne može pripadati vrsti riječi nego svaka od riječi u izrazu pripada nekoj vrsti.

2. Čestice u *Mrežniku*

S obzirom na dosad navedeno prvi je problem pri sastavljanju popisa čestica, koje je, kao i sve riječi zatvorenih vrsta riječi, obradio jedan obrađivač, bio odrediti koje će riječi imati oznaku te vrste riječi. Na kraju se popis čestica koje su u *Mrežniku* obrađene do objave ove monografije sveo na razmjerno kratak popis od 36 čestica, odnosno riječi označenih oznakom *čest.* (masno su otisnute riječi koje se u svim gramatikama koje imaju čestice kao vrstu riječi navode kao primjer čestica):

a	eto	ma	pa
bar	evo	makar	pak
barem	gdje	ne	put
baš	god	nego	puta
bilo	i	negoli	se
čak	još	neka	sve
čim	kako	ni	što
da	kao	nit	te
eno	li	no	zar

Za razlučivanje čestica od ostalih vrsta riječi uspostavljeno je nekoliko kriterija.

U *Mrežniku* oznakom *čest.* označujemo nepromjenjive riječi koje nisu tvorenice (s iznimkom riječi za koje se može postaviti pitanje jesu li nastale preobrazbom¹⁷⁰ te s iznimkom čestice *negoli* nastale srastanjem dviju čestica – *nego* + *li*) koje:

1. služe za izražavanje stava govornika: naglašavanje (intenzifikaciju, fokusaciju, gradaciju) (*a*, *baš*, čak, *i...*), ograničavanje (*bar*, *barem*, *makar*), poticanje (*no*), usmjeravanje pozornosti (*evo*, *eno*, *eto*); izricanje čuđenja ili divljenja (*kako*, *što*), nevjerice (*gdje*), negodovanja ili rezignacije (*no*), odobravanja, potvrde, zahtjeva ili zapovijedi (*da*), nijekanja ili poricanja (*ne*)
2. imaju gramatičku funkciju: uvođenje pitanja (*li*, *zar*), usporedbe (*kao*, *nego*, *negoli*), imperativa (*neka*), komparativa (*čim*, *što*); izricanje neodređenosti (*bilo*, *god*, *ma*), ponavljanja radnje (*put*, *puta*).

Prema svojoj funkciji čestice se mogu podijeliti na one koje su modalni pragmemi (1. skupina) te na one koje imaju gramatičku funkciju (2. skupina). Riječi koje smo ovdje naveli te u *Mrežniku* označili oznakom *čest.* osim što se uklapaju u gornju definiciju nemaju kvantifikatorsku funkciju ni funkciju rečeničnih priloga.¹⁷¹

¹⁷⁰ To se odnosi na riječi koje se navode u potpoglavlju 2.2. *Homografija čestica i drugih vrsta riječi.*

¹⁷¹ Ovako čestice definira Weydt (2006: 206): „A constitutive feature for the definition of particles is that they do have (synsemantic) meaning. Nonetheless they do not refer to sections of the extra linguistic reality (they have no lexical meaning), nor do they position anything relative to the ego, the speaking person (they have no deictic meaning), and they do not have word class meaning (as pronouns do, which are the empty forms of nouns, adjectives, or adverbs). Interjections, having no synsemantic meanings, are not particles. To sum up, particles are (single) words, which have no dissecting (lexical), deictic, or word class meaning, but they do have semantic content which they

2.1. Razgraničenje čestica i istoizraznih riječi drugih vrsta

Definicija čestica dana u ovome poglavlju i uspostavljena za potrebe *Mrežnika* iz koje proizlazi popis riječi koje u *Mrežniku* imaju oznaku *čest.* uspostavljena je i tako da su se čestice pokušale značenjski i funkcionalno što jasnije razgraničiti od riječi drugih vrsta.

Razgraničenje čestica s istoizraznim veznicima (*a, da, i, kako, ma, makar, nego, negoli, neka, ni, niti, no, pa, pak, te*) bilo je najjednostavnije jer je bilo očito da čestice nemaju funkciju koja određuje veznike te da se definicijom potpuno razlikuju: dok je definicija veznika utemeljena na njegovoj službi u rečenici, definicija čestica u prvi plan stavlja njihovu pragmatičku funkciju i/ili njihovo potvrđivačko, nijekajuće, usmjerivačko ili modifikatorsko (sažimajuće, ograničavajuće, naglašavajuće, gradacijsko) značenje.

Razgraničenje sa zamjenicama (*gdješto, nešto, ponešto, štogod*) otvorilo je pitanje je li riječ o zamjenici u modifikatorskoj funkciji ili je riječ o tome da se razlikuju neodređene zamjenice *gdješto, nešto, ponešto, štogod* i istoizrazna nesklonjiva riječ koja ima kvantifikatorsku funkciju. U *Mrežniku* razlikujemo zamjenice *gdješto, nešto, ponešto, štogod* od istoizraznih priloga s kvantifikatorskom funkcijom. Činimo to na temelju njihova različitoga morfološkog (sklonjivost/nesklonjivost) i sintaktičkog ponašnja (prilog *gdješto* modificira glagole i pridjeve). Temeljem definicije koju smo uspostavili, a prema kojoj čestice nisu tvorenice te nemaju kvantifikatorsku funkciju, spomenute se riječi, kad su nesklonjive i imaju tu funkciju te se definicijom uklapaju u sustav definicija količinskih priloga (npr. prilog *gdješto* definiran je u *Mrežniku* ovako: *Gdješto označuje određenu, u pravilu manju mjeru čega.*) obrađuju kao prilozi.

Najveći je problem bio razgraničenje priloga i čestica. Kao prilozi obrađuju se ove riječi s modalnom funkcijom koje se u gramatikama mogu naći u poglavlju o česticama: *zaista, doista, možda, vjerojatno, stvarno, uistinu, sigurno, nesumnjivo, nedvojbeno, eventualno, uglavnom, nažalost, nasreću, srećom, navodno, međutim, jednostavno*. Kao prilozi označuju se one modalne riječi koje su tvorenice, najčešće od srednjega roda pridjeva ili od koje druge punoznačne riječi. Prilozima, a ne česticama također smatramo riječi koje mogu imati funkciju rečeničnoga priloga. Napomena o modalnoj funkciji nalazi se uz odgovarajuće značenje priloga, vidi napomenu uz 3. značenje priloga *uglavnom* u 1. primjeru.

1. primjer: Treće značenje priloga *uglavnom*

3. (neovisni rečenični dio, zarezima odijeljen od ostatka rečenice) **Uglavnom sažima stav govornika prema izrečenome.**

Uglavnom, knjiga je više nego zanimljiva, no žalosno je to što ima toliko propusta.

Uglavnom, sustav za toplu vodu kombinira se sa sustavom za cirkulaciju vode.

Uglavnom, svaka pohvala predavačima i kolegama na zanimljivim i korisnim predavanjima te ugodnom društvu.

SINONIM: ukratko 2.

deploy in connection with other elements of the utterance (for further details see Hentschel and Weydt, 1989: 6)."

-
- Kad je prilog *uglavnom* riječ kojim se izriče stav govornika prema sadržaju rečenice, od ostatka rečenice odvaja se zarezom/zarezima jer je sintaktički neovisan. U tom se slučaju često nalazi na početku rečenice.

Čestice se od usklika razgraničuju na temelju definicije usklika, npr. „usklici su nepromjenjive riječi kojima se izražavaju različiti osjećaji, pozdravlja, oponašaju zvukovi iz prirode te komunicira sa životinjama” (Hudeček i Mihaljević 2019: 140) te na temelju činjenice da usklici pripadaju kategoriji 2. lica te da su neovisni o ostatku rečenice¹⁷² u toj mjeri da se nerijetko emancipiraju u zasebnu rečenicu. (više o obradi usklika u *Mrežniku* vidi u poglavlju *Usklici*.) Npr. riječ *hajde*, koju Raguž (2010: 277) navodi među česticama, obrađena je kao usklik.

Također, već smo spomenuli da se u nekim gramatikama kao vrsta čestica spominju i poštapalice, npr. Barić i dr. (1997 :282) kao vrstu čestica navode i poštapalice: *ovaj, onaj, čuj, kaže, vele, dragi moj*. Međutim, one pripadaju, iako se u pravilu pojavljuju samo u određenim oblicima, drugim vrstama riječi, npr. *gledaj, gledajte, vidi, vidite, znaš, znate, znači, daj, dajte* glagolima, *ovaj* zamjenicama itd., odnosno tako smo na njih gledali pri obradi u *Mrežniku*. Njihova je pragmatička funkcija istaknuta u definiciji i/ili objašnjena u uporabnoj napomeni, vidi 2. primjer, koji pokazuje kako su obrađeni oblici glagola *gledati gledaj i gledajte*, koji se pojavljuju u funkciji modalnih pragmea i poštapalice. Poštapalice se objašnjavaju u tipskoj uporabnoj napomeni uz obradu koja se donosi uz natuknicu koja je zamjenica (*ovaj*), glagol (*čuti, vidjeti, gledati* za poštapalice *čuj, vidi, gledaj*) itd.: *X česta je poštapalica*.

2. primjer: Obrada oblika glagola *gledati gledaj i gledajte*, koji se pojavljuju u funkciji modalnih pragmea te su česta poštapalica

6. razg. (imp. 2. l.; prijel.) Gledaj/gledajte izriče blago čuđenje.

Ma gledaj ti njih čemu su se samo dosjetile!

Gledaj ti sad njega!

Ma gledajte vi njih!

SINONIMI: *gle; vidjeti 6.*

7. (imp. 2. l.; neprijel.) Gledaj/gledajte skreće sugovornikovu pozornost na rečenični sadržaj koji slijedi.

Gledajte, vi iskrivite sve što ja kažem, pa zašto da vam onda nešto uopće govorim.

Gledaj, znam da je za mene prošlo mnogo vremena, ali ovo još uvijek nije dobra stvar, zar ne?

¹⁷² „Te su riječi slične oblicima vokativa (obraćanju) jer često služe za uspostavljanje kontakta među sugovornicima, za pozivanje sugovornika na komunikacijski čin... Osim toga oni (usklici, odnosno uzvici, kako ih naziva Pranjković, op. a) kao i vokativi predstavljaju posebne konstrukcije (rečenice posebna tipa) i ne mogu biti članovima rečeničnog ustrojstva (ne mogu npr. biti u službi subjekta, objekta, priložne oznake i sl.” (Silić i Pranjković 2005: 259). O uskllicima kao sredstvima izražavanja imperativnosti pišu i Pranjković i Badurina (2012: 619): „...riječ je o naravi kategorije imperativnosti, koja je izrazito vezana za govorni čin i pripada (uz obraćanje, tj. vokativnu konstrukciju, pitanja, uzvike, neke čestice i sl.) tzv. kategorijama drugoga lica.”, uz napomenu da se čestice razumijevaju onako kako se donose u Silić i Pranjković (2005.), o čemu je već bilo govora u ovome tekstu.

◦ *Gledaj/gledajte* česta je poštapalica.

SINONIMI: gle; vidjeti 7.

2.2.. Homografija¹⁷³ čestica i riječi drugih vrsta

Čestice se često nalaze u homografnome odnosu s ostalim malim riječima: usklicima i veznicima te priložima i zamjenicama.

Od 37 obrađenih čestica 18 se nalazi u homografnome odnosu s kojom drugom nepromjenjivom riječi (osim *a*, koji je također i imenica srednjega roda značenja ‘slovo’ te imenica ženskoga roda značenja ‘glas’).

a (im. s., im. m., vez., uskl.)	ni (veznik, čestica)
čim (veznik, čestica)	niti (veznik, čestica)
da (veznik, čestica)	no (veznik, čestica)
gdje (prilog, veznik, čestica)	pa (veznik, čestica)
i (im. s., im. m., vez., uskl.)	pak (čestica, prilog) ¹⁷⁴
kako (prilog, veznik, čestica)	put (prijedlog, čestica)
makar (veznik, čestica)	sve (neodređena zamjenica, čestica)
nego (veznik, čestica)	što (zamjenica, veznik, čestica)
negoli (veznik, čestica)	te (veznik, čestica)

Riječi različitih vrsta obrađuju se u različitim rječničkim člancima.

2.2. Rječnički članak čestice

U rječničkome članku čestice zastupljeni su svi elementi rječničkoga članka (vidi potpoglavlje 5. *Struktura rječničkoga članka u osnovnome modulu* poglavlja *Hrvatski mrežni rječnik – Mrežnik*) osim gramatičkoga i frazetskoga bloka. Tvorbena se raščlamba donosi samo uz česticu *negoli*, koja je tvorena od dviju čestica: *nego* + *li*. U nastavku teksta bit će govora o pojedinim dijelovima rječničkoga članka čestice.

2.2.1. Definicija

U obradi čestica uspostavljeno je šest tipskih definicija:

1. X naglašuje...
2. X ograničuje...
3. X potiče...
4. X usmjerava pozornost...
5. X izriče...
6. X uvodi...

¹⁷³ Ovdje govorimo o homografiji, a ne o homonimiji jer homonimiju razumijevamo u užemu smislu, kao odnos ograničen na riječi iste vrste.

¹⁷⁴ *Pak* i *put* nalaze se u homografskome odnosu i s imenicama *pak* ‘tvrda gumena pločica kojom se igra hokej’ i *put* (donosimo samo prvo značenje) ‘dug uzak dio tla kojim se prolazi’.

U tablici se donosi pregled čestica obrađenih u *Mrežniku* i njihovih definicija. Kao što se vidi iz nje, veći je broj čestica višeznačan. Pri obradi onih čestica koje mogu imati i modalnu i gramatičku funkciju, pojavilo se i pitanje je li riječ o dvjema homonimnim česticama, ali su zbog jednostavnosti obrađene u istome članku. Npr. čestica *da* ima ove definicije: 1. *Da izriče odobravanje ili potvrdu.*, 2. *Da izriče zahtjev ili zapovijed.*, 3. *Da izriče čuđenje ili sumnju.* ali i: 4. *Da uvodi zapovjedni prezent.* te se može postaviti pitanje je li riječ o dvjema istoizraznim česticama (od kojih jedna ima modalnu, a druga gramatičku funkciju) ili o jednoj čestici s dvjema funkcijama. Takvu potencijalnu homonimiju dviju čestica ne navodimo u *Mrežniku*, ali postoji mogućnost njezina teorijskoga promišljanja.

1. tablica: Čestice obrađene u *Mrežniku* u 1. fazi obrade i njihove definicije

čestice	definicija
a	A naglašuje tvrdnju ili izjavu koja slijedi.
bar	Bar ograničuje izraz ili rečenicu i označuje da ono što označuju zadovoljava najmanji zahtjev, najmanje potrebne ili poželjne uvjete za što.
barem	Barem ograničuje izraz ili rečenicu i označuje da ono što označuju zadovoljava najmanji zahtjev, najmanje potrebne ili poželjne uvjete za što.
baš	Baš naglašuje tvrdnju ili izjavu. Baš naglašuje ono što je izrečeno pojedinim rečeničnim dijelom (vršitelja radnje, radnju, objekt na kojemu se radnja vrši, mjesto na kojemu se radnja vrši, vrijeme u koje se radnja vrši, način na koji se radnja vrši, namjeru s kojom se radnja vrši, uzrok zbog kojega se radnja vrši itd.).
bilo	Bilo izriče neodređenost osobe, predmeta, mjesta, vremena, načina, okolnosti, količine itd.
čak	1. (potvrдна rečenica) Čak naglašuje da što nadmašuje očekivano. 2. (niječna rečenica) Čak naglašuje da nije ispunjeno ni najmanje očekivanje. 3. (često uz česticu <i>i</i>) Čak u vezničkoj skupini koja uvodi dopusnu surečenicu naglašuje bezuvjetnost radnje glavne surečenice.
čim	Čim uvodi komparativ i naglašuje njegovo značenje.
da	1. Da izriče odobravanje ili potvrdu. 2. Da izriče zahtjev ili zapovijed. 3. Da izriče čuđenje ili sumnju. 4. Da izriče izazivanje da se što učini. 5. Da uvodi zapovjedni prezent.
eno	Eno usmjerava pozornost sugovornika na ono što nije u blizini ni govornika ni sugovornika.

čestice	definicija
eto	1. Eto usmjerava pozornost sugovornika na ono što je u njegovoj blizini. 2. Eto naglašuje da je činjenica koja se navodi upravo takva kakva jest. 3. (iza sastavnoga i suprotnoga veznika) Eto naglašuje suprotnost ili posljedičnost onoga što izriče surečenica kojoj prethodi. 4. Eto ispred veznika ili konektora naglašuje uzrok, vrijeme, mjesto koje uvodi.
evo	1. Evo usmjerava pozornost sugovornika na ono što je u blizini govornika. 2. Evo izriče da se što dogodilo neočekivano, dinamizira pripovijedanje. 3. Evo izriče spremnost na akciju. 4. Evo naglašuje da je činjenica koja se navodi upravo takva kakva jest. 5. Evo iza (sastavnoga i suprotnoga) veznika naglašuje suprotnost ili posljedičnost onoga što izriče surečenica kojoj prethodi. 6. Evo ispred veznika ili konektora naglašuje uzrok, vrijeme, mjesto koje uvodi.
gdje	(uz kondicional) Gdje izriče nevjericu.
god	God izriče neodređenost osobe, predmeta, mjesta, vremena, načina, okolnosti, količine itd.
i	1. I naglašuje neizvjesnost ili nedoumicu. 2. I naglašuje da je riječ o najmanjoj, najnepovoljnijoj mogućnosti. 3. (uz negaciju) I naglašuje da što nije onakvo/onako kako se pretpostavlja ili očekuje. 4. I naglašuje svaku riječ u nabranju.
još	1. Još izriče da se što dodaje, dopunjuje. 2. Još izriče čuđenje ili naglašuje sadržaj kakva iskaza. 3. Još izriče da što traje do trenutka u kojemu se govori. 4. Još izriče da se što dogodilo prije dosta vremena. 5. Još izriče da se što dogodilo prije nego što se očekivalo. 6. Još izriče da će se što dogoditi nakon trenutka u kojemu se govori.
kako	1. Kako izriče začuđenost ili divljenje visokim stupnjem pozitivne značajke. 2. Kako izriče začuđenost visokim stupnjem negativne značajke ili negodovanje prouzročeno visokim stupnjem negativne značajke. 3. Kako izriče nevjericu.
kao	1. Kao uvodi usporedbu s drugim predmetom ili drugim pojavom. 2. Kao uvodi usporedbu s istim predmetom ili istom pojavom u drugim okolnostima. 3. Kao uvodi jednu od više mogućnosti.

čestice	definicija
li	1. Li uvodi pitanje. 2. Li naglašuje čuđenje, divljenje, zgražanje. 3. (u vezničkoj funkciji) Li uvodi neizravno pitanje, zavisnu surečenicu, u objektnoj surečenici. 4. (u vezničkoj funkciji) Li uvodi neizravno pitanje, zavisnu surečenicu, u subjektnoj surečenici. 5. (u vezničkoj funkciji) Li uvodi zavisnu surečenicu u namjernoj rečenici. 6. (u vezničkoj funkciji) Li uvodi zavisnu surečenicu u uvjetnoj rečenici. 7. (u vezničkoj funkciji)) Li uvodi zavisnu surečenicu u mogućoj uvjetnoj rečenici.
ma	1. Ma naglašuje neodređenost osobe, predmeta, mjesta, vremena, načina, okolnosti, količine itd. 2. Ma naglašuje podcjenjivanje, nevjericu, začuđenost.
makar	Makar ograničuje izraz ili rečenicu i označuje da ono što označuju zadovoljava najmanji zahtjev, najmanje potrebne ili poželjne uvjete za što.
ne	1. Ne izriče nijekanje ili poricanje. 2. Ne izriče glagolsku negaciju.
nego	(uz komparativ pridjeva ili priloga ili pridjev <i>drukčiji</i> , prilog <i>drukčije</i> itd.) Nego uvodi kakvu usporedbu.
negoli	(uz komparativ pridjeva ili priloga ili pridjev <i>drukčiji</i> , prilog <i>drukčije</i> itd.) Negoli uvodi kakvu usporedbu.
neka	1. Neka izriče odobravanje ili zadovoljstvo čime. 2. Neka uvodi imperativ za 3. lice jednine i množine. 3. (u vezničkoj funkciji) Neka uvodi zavisnu surečenicu u objektnoj rečenici. 4. (u vezničkoj funkciji) Neka uvodi zavisnu surečenicu u namjernoj rečenici. 5. (u vezničkoj funkciji; uz negaciju u glavnoj surečenici) Neka uvodi zavisnu surečenicu u mogućoj dopusnoj rečenici.
ni	1. Ni naglašuje da nije ispunjeno najmanje očekivanje. 2. Ni naglašuje potpuno isključivanje koje mogućnosti ili potrebe. 3. Ni izriče da osoba ili predmet dijele što sa skupinom ljudi ili predmeta. 4. (u rečenici sa zanijekanim predikatom) Ni naglašuje svaku riječ u nabranjanju.
niti	1. Niti naglašuje da nije ispunjeno najmanje očekivanje. 2. Niti naglašuje potpuno isključivanje koje mogućnosti ili potrebe. 3. Niti izriče da osoba ili predmet dijele što sa skupinom ljudi ili predmeta. 4. (u rečenici sa zanijekanim predikatom) Niti naglašuje svaku riječ u nabranjanju.

čestice	definicija
no	1. No potiče na brže kretanje ili djelovanje. 2. No izriče lagano negodovanje ili rezignaciju.
pa	1. Pa naglašuje nedoumicu. 2. Pa naglašuje nevjericu ili neslaganje s čim.
pak	1. Pak naglašuje rečenični sadržaj ili dio rečenice. 2. Pak izriče da što jest ili se zbiva unatoč čemu.
put	(uz redne brojeve i pridjeve) Put izriče ponavljanje kakve radnje, događaja itd.
puta	(uz glavne brojeve i priloge) Puta označuje ponavljanje kakve radnje, događaja itd.
se ¹⁷⁵	Se u nepravim povratnim glagolima izriče da subjekt radnje radnju može vršiti isključivo na sebi.
sve	(uz komparativ pridjeva i priloga) Sve naglašuje postupno pojačavanje svojstva ili načina.
što	1. Što uvodi komparativ i naglašuje njegovo značenje. 2. Što izriče začuđenost ili divljenje visokim stupnjem pozitivne značajke. 3. Što izriče začuđenost visokim stupnjem negativne značajke ili negodovanje prouzročeno visokim stupnjem negativne značajke.
te	Te naglašuje svaku riječ u nabranju.
zar	Zar izriče nevjericu.

2.2.2. Gramatička ograda

Kao što se može vidjeti iz 1. tablice, neke čestice imaju i vezničku funkciju, koja se, kao i kod riječi drugih vrsta u obradu natuknice uvodi formulom (*u vezničkoj funkciji*). To su npr. čestice *li* i *neka*, vidi 3. primjer (3., 4. i 5. značenje). Uz čestice se navode i druge gramatičke ograde, npr. (*uz redne brojeve i pridjeve*), (*uz komparativ pridjeva i priloga*), (*u rečenici sa zanijekanim predikatom*) itd., vidi 1. tablicu.

3. primjer: Obrada čestice *neka*

něka čest.

1. Neka izriče odobravanje ili zadovoljstvo čime.

¹⁷⁵ Iako postoje jezikoslovni prijedori o tome je li u povratnim glagolima doista riječ o zamjenici i čestici *se*, koji dobrim dijelom proizlaze i iz različitih razumijevanja naziva *čestica*, u skladu s činjenicom da je *Mrežnik* opći rječnik namijenjen prosječnomu, srednjoškolski obrazovanomu korisniku, u njemu se, u skladu s time da je tako i u školskim jezičnim priručnicima i udžbenicima, razlikuju zamjenica *se* i čestica *se*.

Neka, pravo mu budi.

Kupila si onu plavu haljinu? Neka, dobro si napravila.

2. Neka uvodi imperativ 3. lica jednine i množine.

E sada, neka čeka odgovor svemira.

Neka dođe, neka pogleda mojim roditeljima u oči, kaže zašto me je povrijedila i zašto bi se htjela pomiriti...

3. (u vezničkoj funkciji) Neka uvodi zavisnu surečenicu u objektnoj rečenici.

Reci mu neka odjene nešto lijepo.

Kada se ona žali, kažu joj neka ih ne smeta.

4. (u vezničkoj funkciji) Neka uvodi zavisnu surečenicu u namjernoj rečenici.

Pošalji ga neka kupi kruh.

SINONIMI: eda 1., ¹da 6.

5. (u vezničkoj funkciji; uz negaciju u glavnoj surečenici) Neka uvodi zavisnu surečenicu u mogućoj dopusnoj rečenici.

Neka me ubiju, ne znam!

SINONIM: ¹da 8.

Kolokacijska baza hrvatskoga jezika:

http://ihj.hr/kolokacije/search/?q=neka&search_type=basic

2.2.3. Primjeri

Svako se značenje oprimjeruje. Primjeri se, kao i inače u *Mrežniku*, biraju kako bi nedvosmisleno potkrijepili definiciju.

2.2.4. Sinonimi i antonimi

Uz pojedina značenja donose se podatci o sinonimima ili antonimima – riječ je, kao i kod veznika, o funkcionalnoj sinonimiji/antonimiji¹⁷⁶, odnosno zamjenjivosti u istim sintaktičkim okolnostima. Kako se objašnjava u potpoglavlju 4.5. *Sinonimi* poglavlja *Veznici*, funkcionalna sinonimija podrazumijeva da se kao sinonimi navode riječi različitih vrsta, pa i izrazi, tako se npr. kao sinonim čestici *neka* u 5. značenju: 5. (u vezničkoj funkciji; uz negaciju u glavnoj surečenici) *Neka uvodi zavisnu surečenicu u mogućoj dopusnoj rečenici.* navodi sinonim *da* s oznakom da se to odnosi na 8. značenje veznika *da*: *Da uvodi zavisnu surečenicu u mogućoj dopusnoj rečenici.* Primjeri su: *Neka me ubiju, ne znam!; Da me ubiješ, ne znam!* Kao sinonim oblicima glagola *gledati*, *gledaj* i *gledajte* navodi se usklik *gle* (vidi 2. primjer) i obrnuto. Kad je riječ o sinonimiji koja ovisi o sintaktičkim uvjetima, to se navodi u uporabnoj napomeni, vidi 4. primjer.

4. primjer: Obrada čestice *gdje*; u napomeni se objašnjavaju uvjeti sintaktičke sinonimije s česticom *kako*

gdjè ³čest.

(uz kondicional) **Gdje izriče nevjericu.**

Gdje bi ona to radila, to je ispod njenog renomea.

¹⁷⁶ O sinonimiji funkcionalnih riječi vidi Hudeček i Mihaljević 2008. i 2008a.

Gdje bi on na to i pomislio!

◦ Kad uz česticu *kako* stoji kondicional, ona je sinonimna čestici *gdje*, npr. u rečenicama: *Gdje bi on na to i pomislio?* / *Kako bi on na to i pomislio?*

Kolokacijska baza hrvatskoga jezika:

http://ihjj.hr/kolokacije/search/?q=gdje&search_type=basic

2.2.5. Kolokacije

U kolokacijskoj rubrici navode se česte veze čestice s kojom drugom riječju te pojavljivanje čestice u vezničkoj ili prijedložnoj skupini, vidi 5. i 6. primjer (usporedi potpoglavlje 4.4. *Kolokacije* poglavlja *Veznici*).

5. primjer: Kolokacijska rubrike *Koordinacija*: čestice *barem*:

Barem ograničuje tvrdnju ili rečenicu i označuje da ono što se njom izriče zadovoljava najmanji zahtjev, najmanje potrebne ili poželjne uvjete za što.

Koordinacija: izbjeći ili barem ublažiti, izliječiti ili barem ublažiti, pobijediti ili barem sudjelovati, riješiti ili barem ublažiti, spriječiti ili barem ublažiti, voljeti ili barem (samo) poštovati, zaustaviti ili barem usporiti, ukloniti ili barem umanjiti

6. primjer: Kolokacijska rubrika *U vezničkim skupinama*: uz jedno od značenja čestice *čak*

3. Čak (često uz česticu i) u vezničkoj skupini koja uvodi dopusnu surečenicu naglašuje bezuvjetnost radnje glavne surečenice.

U vezničkim skupinama: čak i ako, čak iako, čak (i) kada, čak (i) onda, čak ni ako, čak ni kada, čak ni onda

2.2.6. Podnatuknice

Uz pojedine se čestice donose i podnatuknice. Npr. uz česticu *baš* nalazi se podnatuknica *baš tako* (definicija: *Baš tako označuje da govoritelj želi osigurati da je sugovornik sve shvatio upravo onako kako treba.*; primjeri: *Uzmi si pauzu, makni se od izvora stresa. Baš tako, ustani i otidi negdje drugdje, udalji se od akcije i rashladi se.*; *Novinarstvo nije što je nekada bilo jer iz tog članka izišle su nove boljke novinarstva: pristranost, needuciranost i tiražnost. Baš tako.*), uz česticu *bar* podnatuknica (*tako*) *bar tvrdi/kaže/misli* (definicija: *Tako bar tvrdi/kaže/misli izriče ogradu od čije izjave, tvrdnje ili izrečenoga ili pretpostavljenoga mišljenja.*; primjeri: *Zanimljivo, droga se više, tako bar kaže to istraživanje, ne kupuje isključivo na ulici.*; *Kako god okreneš, raznolikost je temeljna snaga knjiga i knjiške kulture, tako bar misli urednik ovog knjižnog magazina...*). Podnatuknice imaju sve elemente koje imaju i natuknice, vidi 7. primjer.

7. primjer: Obrada podnatuknica natuknice *eto*

- **eto (ti, vam) ga (na)**

1. Eto (ti, vam) ga (na) usmjerava pozornost na izjavu koja prethodi ili slijedi naglašujući njezinu točnost.

I eto vam ga na, pobijte povijesne fakte ako možete.

A tko zaboravlja svoju prošlost, nema ni svoju budućnost, kaže stara mudrost. Eto ga.

SINONIM: evo (ti, vam) ga (na) 1., v. pod evo.

2. Eto (ti, vam) ga (na) naglašava iznenadnost ili neočekivanost čega.

Eto ga na – zna stari koliko je sati.

Eto ga na, vratile su se prošlogodišnje uspomene punom snagom.

Ubrzo je shvatio da svoje političke veze može upotrijebiti za vlastiti biznis i eto ga na od ministra je postao biznismen.

Eto ga na, ja te branim, a ti tako.

A moja nova ljubimica voli malo više popiti. I eto vam ga na.

SINONIM: evo (ti, vam) ga (na) 2., v. pod evo

• **i eto (ti, vam)**

I eto (ti, vam) uvodi rezultat ili posljedicu čega.

Vrhnje, sitno sjeckani bijeli luk, žlicu bijeloga vina i malo soli dobro izmiješajte i eto umaka od vrhnja.

Dovoljno je samo proviriti nosom i eto problema.

Kredom ili razbijenom ciglom iscrtamo granice, netko donese loptu i eto veselja za nas desetak djece iz viših razreda osnovne škole koja stanujemo u blizini.

Uz imenice: i eto (ti) nepritika, i eto nesreće, i eto (ti) nevolje, i eto (ti) problema, i eto veselja, i eto zla

◦ Kolokacije koje sadržavaju imenicu kojom se izražava što pozitivno (veselje, sreća) često se upotrebljavaju u ironičnome kontekstu: *I eto ti veselja kad mi stiže kući opomena jer sam u minusu... I eto ti sreće, baš danas netko je provalio u dućan i orobio ga...*

2.2.7. Normativna napomena

I uz čestice nalaze se normativne napomene, u pravilu preuzete sa stranica *Jezičnoga savjetnika*, vidi 8. primjer.

8. primjer: Normativna napomena uz česticu *čak*

• Umjesto izraza *čak štoviše* ili *čak dapače* u hrvatskome je standardnom jeziku pravilno upotrebljavati samo *čak*, samo *dapače* ili samo *štoviše*. Izrazi *čak štoviše* i *čak dapače* pleonazmi su. Njima se udvaja isto značenje jer prilozi *čak*, *štoviše* i *dapače* označuju da je premašeno kakvo očekivanje, odnosno služe za isticanje dopune onoga što je rečeno. Umjesto *Fran je položio ispit, čak dapače / čak štoviše na sva je pitanja točno odgovorio*. pravilno je *Fran je položio ispit, čak je na sva pitanja točno odgovorio. / Fran je položio ispit, štoviše na sva je pitanja točno odgovorio. / Fran je položio ispit, dapače na sva je pitanja točno odgovorio*.

2.2.8. Uporabna napomena

Uz čestice se donose i uporabne napomene, vidi 9. primjer.

9. primjer: Uporabna napomena uz česticu *baš*

◦ Čestica *baš* često se upotrebljava u ironiji, osobito s pojačivačima *a* i *e*, koji izjavu dodatno naglašuju i ironiziraju: npr. *E baš si pametan!* Čestica *baš* često se udvaja *baš baš* ili i više puta ponavlja kako bi se tvrdnja ili izjava ili ono što je izrečeno rečeničnim

dijelom posebno naglasilo, npr. *A jel' vam poznato da ima i takvih koji ne rade ništa? Ono, baš baš ništa.; Ma kakva crna operacija čeljusti? To se radi u baš baš najgorim slučajevima.; Oni koji su BAŠ BAŠ BAŠ BAŠ jako žedni nek eksaju onu vodu iz kanti od onih peračica šofer šajbi...* Ponavljanjem čestice *baš* izriče se i sumnja u ono što je sugovornik rekao, npr. *Kupila mi je mama samo novu pernicu. – Da, baš, baš...* ili se njezinim ponavljanjem u imenskome predikatu naglašava da je što bilo iznimno dobro, npr. *Evo mene još malo s Lisabonom, što ću kad mi je dan kada sam jela ovu salatu od početka do kraja bio baš baš, pa da bar dio podijelim s vama.*

3. Zaključak

S obzirom na to da definicije te primjeri čestica iz suvremenih hrvatskih gramatika te jezikoslovnih radova nisu bili dovoljno jasni da bi se sa sigurnošću mogle razlučiti čestice od riječi ostalih vrsta riječi (osobito priloga), za potrebe *Mrežnika* uspostavljena je definicija čestica prema kojoj se česticama smatraju nepromjenjive riječi koje u pravilu nisu tvorenice i koje služe za:

1. izražavanje stava govornika: naglašavanje (intenzifikaciju, fokusaciju, gradaciju) (*a, baš, čak, i...*), ograničavanje (*bar, barem, makar*), poticanje (*no*), usmjeravanje pozornosti (*evo, eno, eto*); izricanje čuđenja ili divljenja (*kako, što*), nevjerice (*gdje*), negodovanja ili rezignacije (*no*), odobravanja, potvrde, zahtjeva ili zapovijedi (*da*), nijekanja ili poricanja (*ne*)

2. imaju gramatičku funkciju: uvođenje pitanja (*li, zar*), usporedbe (*kao, nego, negoli*), imperativa (*neka*), komparativa (*čim, što*); izricanje neodređenosti (*bilo, god, ma*), ponavljanja radnje (*put, puta*).

Riječi koje smo u *Mrežniku* označili oznakom *čest.* osim što se uklapaju u gornju definiciju nemaju kvantifikatorsku funkciju ni funkciju rečeničnih priloga.

Kako bi kriteriji po kojima smo riječ smatrati česticom bili što jasniji, u poglavlju je opisan i suodnos čestica s drugim vrstama riječi, odnosno objašnjeni slučajevi u kojima postoji dvojba o tome je li koja riječ čestica ili riječ koje druge vrste.

Izvori i literatura

- Babić, Stjepan i dr. 1991. *Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga jezika*. Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti – Globus. Zagreb.
- Babukić 1854. *Ilirska slovnica*. Zagreb.
- Barić, Eugenija i dr. 1997. *Hrvatska gramatika*. Školska knjiga. Zagreb.
- Brabec, Ivan; Hraste, Mate; Živković, Sreten. *Gramatika hrvatskosrpskoga jezika*. 1970. Školska knjiga. Zagreb.
- Ham, Sanda. 2002. *Školska gramatika hrvatskoga jezika*. Školska knjiga. Zagreb.
- Hudeček Lana, Mihaljević Milica. 2008. Veznička sinonimija i antonimija u hrvatskoj leksikografiji. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 34/1. 167–199.

-
- Hudeček Lana, Mihaljević Milica. 2008a Sinonimija i antonimija nepunoznačnih riječi u hrvatskoj leksikografiji. *Vidjeti Obrid*. Ur. Samardžija, Marko. Hrvatsko filološko društvo – Hrvatska sveučilišna naklada. Zagreb. 203 – 224.
- Hudeček, Lana; Mihaljević, Milica. 2019. *Hrvatska školska gramatika*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb.
- Hudeček, Lana; Mihaljević, Milica. 2023. Sintaktičko nazivlje. *Hrvatsko jezikoslovno nazivlje – JENA*. Ur. Mihaljević, Milica; Hudeček, Lana; Jozić, Željko. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb.
- Jezični savjetnik. <http://jezicni-savjetnik.hr/> (pristupljeno 12. svibnja 2023.).
- Maretić, Tomo. 1963. *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*. Matica hrvatska. Zagreb.
- Josić, Lj. 2011. Obradba čestica u suvremenim gramatika hrvatskoga jezika. *Jezik* 58. 7–16.
- modalan. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 31. 3. 2023. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=41448>>.
- modalnost. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 31. 3. 2023. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=41450>>).
- Pranjeković, Ivo; Badurina, Lada. 2012. Načini izražavanja imperativnosti. *Bosanskohercegovački slavistički kongres I: Zbornik radova (knjiga 1)*. Ur. Halilović, Senahid; Omerović, Mirela. Slavistički komitet. Sarajevo. 619–628.
- Raguž, Dragutin. 1997. *Praktična hrvatska gramatika*. Medicinska naklada. Zagreb.
- Sesar, Dubravka. *Modalni modeli u hrvatskom i drugim slavenskim jezicima*. <https://openbooks.ffzg.unizg.hr/index.php/FFpress/catalog/download/74/119/5371?inline=1> (pristupljeno 12. studenoga 2023.).
- Silić, Josip; Pranjeković, Ivo. 2005. *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*. Školska knjiga. Zagreb
- Struna. <http://struna.ihjj.hr/> (pristupljeno 11. svibnja 2023.).
- Tkalčević, Adolfo Weber. 1859. *Skladnja ilirskoga jezika za srednja učilišta*. Beč.
- Težak, Stjepko; Babić, Stjepan. 2004. *Gramatika hrvatskoga jezika*. Školska knjiga. Zagreb.
- Weydt, Harald. 2006. What are particles good for? *Approaches to Discourse Particles*. Ur. Kerstin Fisher. Elsevier Ltd. https://brill.com/display/book/edcoll/9780080461588/B9780080461588_s013.xml (pristupljeno 25. svibnja 2023.).
- Zwicky, Arnold M. 1985. Clitics and particles. *Language* 61/2. 283–305. <https://www.jstor.org/stable/414146> (pristupljeno 20. svibnja 2023.).